

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۲/۲۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۴/۲۲

سنجش و ارزیابی آثار اجتماعی محلات مسکونی با تأکید بر احساس نابرابری اجتماعی (مطالعه موردی شهر امیدیه)

محمد علی فیروزی

دانشیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه شهید چمران اهواز

مر ترضی نعمتی

استادیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه شهید چمران اهواز

نادیا داری پور*

دانشجوی کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز

چکیده

هدف این مقاله سنجش و ارزیابی آثار اجتماعی محلات مسکن مهر و شهرک مطهری در سطح شهر امیدیه، با تأکید بر احساس نابرابری اجتماعی است. ساکنین محلات مختلف بر مبنای ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی (درآمد و تحصیلات) در محلات خاصی از شهر متراکم شده‌اند. روش تحقیق حاضر، از نوع اسنادی و پیمایشی است. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۲۰ نفر تعیین گردید. برای محله‌ی شهرک مطهری تعداد ۱۶۰ نفر و بخش مسکن مهر نیز ۱۶۰ نفر انتخاب و به صورت تصادفی مورد پرسش گری قرار گرفتند. نتایج آزمون T تفاوت میانگین‌های دو متغیر محلات مسکونی پاسخ گویان و انحرافات اجتماعی را نشان می‌دهد. تفاوت مشاهده شده در بین دو گروه، به لحاظ آماری با توجه به $(p < 0.01)$ = sig) و $(t = -2.16)$ معنادار است. همچنین نتایج آزمون واریانس دو متغیره نشان می‌دهد که عملکرد متقابلی میان نوع محلات مسکونی، سطح سواد و میزان درآمد در میزان گرایش به انحرافات اجتماعی وجود دارد.

کلمات کلیدی: آثار اجتماعی، محله مسکونی، نابرابری اجتماعی، تفکیک اجتماعی.

مقدمه

دوگانگی شهری به خصوص در شهرهایی که گروه‌های قومی و نژادی متفاوت ساکن‌اند اوج می‌گیرد و در کشورهای در حال توسعه نیز با تقسیم شهر به قطب ثروت و قطب فقر نمایان است. معیارهای شناخت دوگانگی شهر عبارتند از: میزان درآمد، سطح آموزش و تحصیلات، استاندارد و کیفیت مسکن، میزان مصرف، ثروت، قومیت، نژاد، زبان و بعد خانوار. (میرکتولی و همکار، ۱۳۸۸: ۱۱۲). تناقضات فیزیکی و اجتماعی مهم‌ترین مسئله ناسازگاری کالبدی شهرهای بزرگ با کیفیات و انتظارات از جهت برآوردن تمایل به رفاه و رضایت‌مندی است (موسوی، ۱۳۸۸: ۱۴). نارضایتی از محله‌های نه چندان امیدوارکننده، عدم عمران و آبادانی و رسیدگی مسئولین، سبب شده است که ساکنین برخی محلات هیچ دلخوشی و تعلق خاطری به محله‌های خود نداشته باشند (مهاجرین، ۱۳۸۶: ۱۳۴). شاید تعداد معدودی از مردم تصور نمایند که خانه نامناسب می‌تواند آفریننده جرم و جنایت باشد. اما واقعیت این است که افراد بی‌شماری عقیده دارند، ریشه انحرافات را باید در منازل مسکونی نامناسب جستجو کرد و این گونه مساکن در ایجاد کجروی‌ها و بزهکاری نقش مهمی را بازی می‌کنند (حاتمی، ۱۳۸۷: ۱۳).

می کنند و گروه‌های پر درآمد، محلات و حومه‌های سالم و زیبای شهر را انتخاب می کرده‌اند. جامعه‌ی شهری از حوزه‌های اجتماعی متفاوت و پیچیده‌ای تشکیل می‌شود. خانواده‌های شهری به هر طبقه‌ای تعلق داشته باشند، هنگام انتخاب محله‌ی مسکونی تحت تأثیر چهار عامل مهم قرار شامل: میزان درآمد، ساخت خانواده و پایگاه اجتماعی قرار می‌گیرند (شکوئی، ۱۳۶۰: ۴۲). تفسیر نابرابری‌های اجتماعی، برای ما مشخص می‌کند که جداسازی مسکونی روند تفکیک اجتماعی را بیشتر از تفاوت‌های اجتماعی منعکس می‌کند. ارتباط بین تفکیک اجتماعی و جداسازی فضاها بیشتر به عنوان فرض عادت معطوف است. گروه‌های مشخص، هویتشان را به دلیل ترس از گروه‌های موجود گسترش داده‌اند که این امر اغلب برای جداسازی فضاها به منظور تثبیت و بازگرداندن هویت‌های خود که در حال تهدید است، انجام می‌شود. معمولاً در مواقعی ترس از تهدید شدن، ظهور گروه‌های طبقه متوسط در اقتصادهای پویا و یا اقلیت قومی در مجاورت قلمروهای قومی را ایجاد می‌کند. تفکیک فضای زمین‌ها در قسمت مرکزی شهر و محله‌های بالا نسبت به دیگر مناطق شهر، یکی دیگر از عوامل سیستماتیک تغییر و تبدیل مؤثر از جداسازی در دهه‌های اخیر می‌باشد، Francico (17 : 2003). تحقیقات نشان می‌دهند که چگونه فضاهای متفاوت به هم مرتبط می‌شوند و اگر تفاوت‌هایی میان زندگی اجتماعی درون این فضاها وجود دارد، برای آن است که فضاهای اجتماعی و نابرابری به هم مرتبط‌اند (: 2008 , Fernandez3). ناهنجاری اجتماعی شیوه‌های رفتاری است که سازگار با ارزش‌های اکثر اعضای یک گروه یا یک جامعه نمی‌باشد یعنی بسیاری از اشکال رفتاری که در یک زمینه یا توسط گروهی مورد احترام است توسط دیگران با دید منفی نگریسته می‌شود (افروغ، ۱۳۷۷: ۲۴۳). میان جرم و شرایط اقتصادی رابطه مستقیم وجود دارد، به این شرح که هر چقدر شرایط اقتصادی در یک جامعه خوب باشد و شاهد شکوفایی

مسکن نامناسب و خارج از استاندارد به طور مستقیم و غیرمستقیم، علاوه بر آثار زیانبار روحی، پیامدهای اجتماعی، چون بزهکاری، جرم و نقض قوانین و مقررات را به دنبال دارد (پورمحمدی، ۱۳۸۵: ۵). امروزه امکانات محدود دولت و افزایش سریع تقاضای مسکن، اجازه تأمین مسکن برای تمامی افراد جامعه را نمی‌دهد (اهری و همکاران، ۱۳۷۰: ۲). اسکان غیر رسمی، پدیده‌ی نابرابری و فقر اقتصادی و از سویی نادیده انگاری اقشار کم درآمد در برنامه ریزی‌ها به ویژه برنامه‌ریزی‌های کالبدی و مسکن شهری است که اغلب در حوزه‌های تمرکز ثروت نمودار می‌گردد (, sheykhi 29 : 2006). در این سکونتگاه‌ها علاوه بر فقر با مسائلی از قبیل ازدحام بیش از حد، مسکن، ناهنجاری‌های اجتماعی، آب ناسالم، نبود بهداشت که به شیوع بالای بیماری‌های عفونی به خصوص در بین کودکان منجر می‌شود که مرگ و میر آنان را در پی خواهد داشت (Olack , 2011: 358). تمایز اجتماعی به معنای تفاوت‌های موجود در جامعه به اعتبار مشاغل، نقش‌ها، سمت‌های اجتماعی، منزلت، قدرت و نیز تفاوت‌های موجود میان گروه‌ها بر حسب کارکرد است و نمایانگر نابرابری‌های اجتماعی به شمار می‌آید (زاهدی مازندرانی، ۱۳۸۵: ۴۳). در شهرهای امروزی تنها عده کمی از خانواده‌ها قادرند در هر منطقه و محله شهری که بخواهند مسکن انتخاب کنند و این انتخاب تنها در مورد طبقه پر درآمد شهری صادق است و بقیه مردم شهر باید نسبت به پایگاه اجتماعی - اقتصادی خود در محله‌های معینی زندگی کنند. از این رو اکثریت مردم شهری در انتخاب مسکن و محله مسکونی از آزادی کاملی برخوردار نیستند. از طرفی بیشتر خانواده‌های شهری به یک گروه اجتماعی - اقتصادی، قومی، نژادی، مذهبی و بالاخره به شیوه زندگی خاص تعلق دارند و این وابستگی از میزان توانایی آن‌ها نسبت به انتخاب محله و منطقه مورد تقاضا می‌کاهد (حجتی، ۱۳۸۷: ۴۵). گروه‌های کم درآمد در محله‌های عقب مانده زندگی

اقتصادی باشیم، به همان نسبت هم میزان بزهکاری بیشتر خواهد شد (راب و فیونا، ۱۳۹۲: ۱۵۵). پی بردن به پیامدهای نابرابری اجتماعی، ضرورت توجه به پدیده‌ی نابرابری و تغییرات آن را آشکارتر می‌سازد، به ویژه وقتی مشخص شود که بخش عمده‌ای از تغییرات نابرابری اجتماعی به نحوه‌ی سیاست‌گذاری‌های اجتماعی و برنامه‌ریزی‌های توسعه‌ی مربوط می‌گردد و با مداخله و تدبیر می‌توان از شدت آن کاست (چلبی، ۱۳۷۵: ۱۹۳).

مبانی نظری

دیدگاه‌ها و نظریه‌های متعددی در زمینه نابرابری اجتماعی و آثار اجتماعی ناشی از آن مطرح شده است.

دیدگاه‌های نابرابری اجتماعی

بر اساس دیدگاه روف^۱ درباره ساختار طبقاتی به چهار شکل یا نوع از نابرابری در جوامع اشاره می‌کند: تفاوت‌های طبیعی نوعی (در صفات و منش و سلیقه‌های افراد)، تفاوت‌های طبیعی مرتبه‌ای (در هوش، استعداد و قدرت افراد)، جداسازی اجتماعی بین موقعیت‌هایی که از نظر مرتبه در اصل برابرند، قشربندی اجتماعی صرفاً یکی از نتایج ثانویه ساخت اجتماعی قدرت است (سخاوت، ۱۳۸۰: ۷۶). دیدگاه کارکرد گریان نسبت به نابرابری اجتماعی در جغرافیای شهری بیشتر در قالب نظریات اکولوژیست‌ها مطرح شده است. در این مکتب در زندگی اجتماعی شهرها، طرح اکولوژی گیاهی ارنست‌هاکل به کار گرفته شده زیرا بنیان‌گذاران مکتب شیکاگو معتقدند گروه‌های شهری با هر پایگاه اجتماعی و اقتصادی و قومی، مانند گونه‌های گیاهی، با حرکت به سوی تعادل و توازن، همه‌ی مراحل اکولوژیک را در زیستگاه خویش در طول زمان طی می‌کنند (شکویی، ۱۳۷۹: ۱۲۷). نظریه پردازان کارکردگرایی از وجه جهانی و همیشگی بودن نابرابری نتیجه می‌گیرند که نابرابری وجه اساسی هر سازمان اجتماعی است و

ضرورتی است کارکردی که در جهت کارکرد مؤثر جامعه ایفای نقش می‌کند (افروغ، ۱۳۷۷: ۱۷۲). به نظر مارکس بر مبنای موقعیت‌ها و وظایف گوناگونی که افراد در ساختار تولید جامعه دارند، طبقه اجتماعی شکل می‌گیرد. در نگاه مارکس، داشتن موقعیت‌های متفاوت در ارتباط با وسایل تولید، میان افراد جامعه تضاد ایجاد می‌کند (تأمین، ۱۳۷۳: ۷). بر عکس تفسیر مارکس از پیدایش نابرابری‌های اجتماعی بر پایه بعد اقتصادی که او آن را مهمترین سازه در زندگی اجتماعی می‌دید، ماکس وبر بر این باور بود که ارائه یک تفسیر تک بعدی از پدیده اجتماعی پیچیده‌ای چون نابرابری‌های اجتماعی از اهمیت این پدیده می‌کاهد (کمالی، ۱۳۷۹: ۱۰۸). وبر اهمیت شاخص‌های اقتصادی را در رشد نابرابری‌های اجتماعی نادیده نمی‌گیرد. برای او چون مارکس، مارکس، مالکیت نقش تعیین کننده‌ای در توزیع امکانات عرضه شده به فرد یا به طبقه ایفا می‌کند. تفاوت در برخورداری از مالکیت اموال منشأ طبقه‌بندی اجتماعی است، تقسیم نابرابر قدرت به تشکیل احزاب سیاسی می‌انجامد و درجات حیثیت گوناگون منشأ پیدایش قشرهای اجتماعی است که دارندگان پایگاه‌های اجتماعی مشابه تشکیل شده‌اند (تأمین، ۱۳۷۹: ۹ و ۱۰). آنتونی گیدنز با تلفیق نظریه‌های مختلف، ارزیابی دقیقی از علل نابرابری اجتماعی به دست داده است. او توجه مارکس به طبقه را در نظریه خود حفظ کرده، به تجدید نظر در آرا کثرت‌گرایانه وبر و جرح و تعدیل‌های وی از آرا مارکس پرداخته و معتقد است که باید نقاط قوت مکتب کارکردگرایی ساختاری یعنی بررسی نهادهای اصلی و ساختارهای ملازم با آن را در جوامع پیشرفته مورد توجه قرار دهیم. از نظر گیدنز ساختارهای اقتصادی، سیاسی و مذهبی و جز این‌ها جملگی می‌توانند با درجات مختلف به مثابه نظام‌های قدرت نگریسته شوند که در آن‌ها روابط الگویی سلطه شکل می‌گیرد و در گذر زمان در هر مکان بر اساس کنترل مادی (تخصیص) و منابع انسانی (اقتدار گونه) باز تولید می‌شوند. گیدنز بر نقش قدرت در

¹ Ralf

ایجاد اشکال مختلف نابرابری توجه دارد و اعتقاد دارد که تمامی روابط مبتنی بر قدرت از این ساختارها نشأت می‌گیرد (گیدنز، ۱۳۸۵: ۲۱۸).

دیدگاه‌های محیط و آثار اجتماعی

لاکسانی و مانووریه منشاء تبهکاری را در تأثیرات فرهنگی و اجتماعی یافته‌اند. طبق نظریه مکتبی که لاکسانی پایه‌گذار آن است مجرم یک بیچاره نظام اجتماعی است و نقص سازمان اجتماعی او را جنایتکار کرده است. به عقیده ایشان بزهکار یک میکرب اجتماعی است و هر میکرب در محیط خاصی نشو و نمو می‌نماید و وجود شرایط مساعد در محیط، موجب رشد و ظهور تبهکاری می‌گردد. لاکسانی می‌گوید «هر جامعه‌ای دارای تبهکاران مخصوص به خود است و تبهکاران مولود اجتماع خود هستند و اگر محیط اجتماعی آمادگی برای پروردن مجرم نداشته باشد فعالیت و رشد آنها عقیم می‌ماند. ادوین ساترلند از جرم‌شناسان معروف آمریکاست. ایشان عقیده دارد اگر فردی در محیط مجاور خود در معرض عوامل جرم‌زا قرار گیرد تا غیر جرم‌زا، شانس و احتمال قانون شکنی‌اش افزایش می‌یابد بعلاوه ساترلند اظهار می‌نماید که اشخاص در معرض عوامل جرم‌زا واقع می‌شوند که برای سهم بودن در همان فرهنگ، علایق و عقایدی داشته باشند و در آن اشکال معینی از رفتار ضد اجتماعی و جنایی ممکن است مورد اغماض واقع شده و مردم احساس کنند که برای همنوایی به آنها نیاز دارند. در این راستا، پارکر، شاو و مک کی محققان آمریکایی ثابت کرده‌اند که در مناطق کثیف (محلات کثیف) همراه با از بین رفتن کنترل‌های اجتماعی که بوسیله آنها مردم به رعایت قیود نیز اعتقاد پیدا می‌کنند، اعمال جنایی به شکل طبیعی جلوه می‌کند (مسعودی‌فر، ۱۳۸۵: ۴۳). در نظریه فشار با بلو که شدن فرصت‌های اقتصادی - اجتماعی به عنوان عاملی در جرم و بزهکاری توجه می‌کند. بر اساس این نظریه، زمانی که افراد نتوانند در کسب اهداف مورد نظرشان (نظیر کسب درآمد، پشرفت تحصیلی و جز آن) موفق شوند، با فشارهایی مواجه

می‌گردند. در شرایط خاصی، برای واکنش به این فشارها، احتمال ارتکاب جرم افزایش می‌یابد. رابرت اگنیو، نسخه اصلاح شده‌ای از نظریه فشار را با عنوان نظریه عمومی فشار مطرح می‌کند. به نظر رابرت اگنیو، الف) شکست در رسیدن به اهداف ارزشمند مثبت، ب) فقدان انگیزه‌های ارزشمند مثبت و ج) وجود انگیزه‌های منفی، از منابع عمده فشار به شمار می‌آیند (موسوی چاشمی، ۱۳۸۶: ۸۷). در جامعه شهری به هر وسعتی که باشد، مردم علاقه‌مند هستند در مجاورت گروهی زندگی کنند که به لحاظ منزلت اجتماعی تا حدودی برابرند، یعنی مثل خودشان هستند. ترکیب اجتماعی شهرها در بستر زمان تابع عوامل مختلفی بوده است، اما به طور کلی عوامل اقتصادی و اجتماعی نقش تعیین کننده‌ای در شکل‌گیری ترکیب اجتماعی محلات یک شهر بر عهده داشته‌اند (کیانی، ۱۳۶۷: ۳۶۷). نابرابری‌ها در شهرهای فقیر و ثروتمند انعکاس متفاوت دارند ولی یک وجه مشترک این است که فقر و نابرابری با کجروی و جرایم رابطه‌ی تنگاتنگ دارند. در شهرهای در حال توسعه فقدان منابع و مهارت‌ها بیش از سایر عوامل در بروز کجروی‌ها مؤثرند. غالب این کجروی‌ها متوجه اشخاص است (میرزایی، ۱۳۸۴: ۹۶). آمیخته شدن نابرابری اجتماعی با جدایی‌گزینی فضایی، نتایج تعیین کننده‌تری از لحاظ اجتماعی باقی می‌گذارد و بخش مهمی از ادبیات قشریندی اجتماعی و جدایی‌گزینی اجتماعی نیز به آثار و نتایج اجتماعی این دو اختصاص یافته است. اکثر جامعه‌شناسان با گرایش‌های نظری مختلف، آثار نسبتاً یکسانی را برای نابرابری، به ویژه نابرابری در توزیع ثروت مادی، بیان کرده‌اند و مهم‌ترین اثر بالقوه‌ی نابرابری که اغلب صاحب نظران بدان توجه داده‌اند، تشدید انواع خشونت، تضاد و خصومت در جامعه است (چلبی، ۱۳۷۵: ۱۸۱).

نابرابری اجتماعی

نابرابری یکی از مأنوس‌ترین حقایق زندگی اجتماعی است و حتی برای سطحی‌نگرترین ناظران، امری بدیهی است. در عین حال نابرابری اجتماعی مسئله‌ای نیست که به سادگی حل

گروه‌های اجتماعی و مقایسه بین مکان‌های آن‌ها با هم پرداخته است. به نظر وی آن چه که گروه‌های محروم امروزی را از گذشته جدا می‌کند، مسأله دو گانه موقعیت حاشیه‌ای اقتصادی و انزوای اجتماعی در محلات متمرکز فقیر می‌باشد. به عبارت دیگر فقرا هم از جهت اقتصادی و هم از نظر فضایی ساختار بندی می‌شوند. به همین گونه محرومیت‌های خاص تجربه شده در محلات خاص مورد مطالعه مورس (۱۹۹۵) قرار گرفته است. در مقابل میوری (۱۹۹۰) به وجود گروه‌های مجزا و گسسته خارج از جریان و روند اصلی جامعه که نه تنها با فقر خود بلکه با ارزش‌ها، نگرش‌ها و گرایش‌های اجتماعی خاص خود مشخص می‌شوند، اشاره دارد (آزاده، ۱۳۸۲: ۲۷). بنابراین، جدایی‌گزینی مسکونی، نابرابری اجتماعی - اقتصادی را منعکس می‌کند. هر چه خانوارهای نابرابری در یک منطقه زندگی می‌کنند، احتمال بیشتری وجود دارد که این خانوارها جدا از هم زندگی می‌کنند و هر چه نابرابری‌های خانوار در هر دو انتهای توزیع درآمد گسترده شود، افزایش سطوح جدایی‌گزینی فضایی را شاهد خواهیم بود (یوسفی و همکار، ۱۳۹۰: ۱۵۴).

اعیان نشینی و شهرک نشینی

از نظر جامعه‌شناسی، انسان‌ها در همه جوامع، بر پایه نقش‌های اجتماعی و وظایف شغلی یا کاری، از یکدیگر تفکیک می‌شوند. هر چه جوامع، از نظر دانش فنی، پیچیده‌تر باشند، تقسیم کار بیشتری در آن‌ها صورت می‌گیرد. از سویی دیگر، هر چه تقسیم کار بیشتری صورت گیرد، تفکیک اجتماعی بیشتری روی خواهد داد. تفکیک اجتماعی به منزله‌ی گامی برای ایجاد نابرابری و قشر بندی اجتماعی است. تفکیک اجتماعی، شرایط را برای نابرابری و قشر بندی اجتماعی فراهم می‌سازد. نابرابری اجتماعی، وضعیتی است که در چارچوب آن، انسان‌ها به طور مساوی به منابع با ارزش، خدمات و موقعیت‌های جامعه دسترسی ندارند. چنین نابرابری، هنگامی روی می‌دهد که افراد و گروه‌ها یکدیگر را درجه بندی و

یا تبیین شود. نابرابری اجتماعی به طور کلی تر به تفاوت‌هایی میان افراد جایگاه‌هایی که به صورت اجتماعی تعریف شده و آن‌ها را اشغال کرده‌اند، اشاره دارد. همین تفاوت جایگاه یا موقعیت اجتماعی است که بر نحوه‌ی زندگی افراد به ویژه بر حقوق، فرصت‌ها، پاداش‌ها و امتیازاتی که از آن برخوردارند، تأثیر دارد (گرب، ۱۳۷۳: ۹ و ۱۰). نابرابری اجتماعی جلوه‌ای فضایی دارد و ذاتی جوامع سرمایه داری است. شهرک، گتو و محدوده‌ی اعیانی انعکاسی از نابرابری در سایه تفکیک به شمار می‌روند. در این مناطق گروه‌ها، به وضوح بعضی از ویژگی‌های خاص فرهنگی را در زندگی روزمره‌ی خود به نمایش می‌گذارند که مبنای تجدید هویت اجتماعی و تا حدی انسجام اجتماعی است (ساوج و وارد، ۱۳۸۰: ۹۱). نابرابری اجتماعی، وضعیتی است که در چارچوب آن، انسان‌ها به گونه‌ای نابرابر به منابع با ارزش، خدمات و موقعیت‌های ممتاز جامعه دسترسی دارند. این نابرابری در رابطه با موقعیت‌های متفاوت در ساختار اجتماعی به وجود می‌آید (ابراهیمی لویه، ۱۳۸۵: ۱۰۵). نابرابری اجتماعی در فضای شهری اساساً حاصل دسترسی افتراقی نواحی شهر به منابع ارزشمند اجتماعی چون ثروت مادی، منزلت و سرمایه‌ی فرهنگی است. به نحوی که این دسترسی اختلافات پنهان و آشکار زیادی را بین نواحی شهر، به ویژه از نظر حقوق، فرصت‌های زندگی، پاداش‌ها و امتیازات ساکنان به وجود آورد (یوسفی و همکار، ۱۳۹۰: ۱۷۷).

جدایی‌گزینی مسکونی

جدایی‌گزینی یک مفهوم چند بعدی است اما در نوشته‌ها به صورت شاخص عدم تجانس به کار می‌رود. این اصطلاح به معنی جداسازی است و جدایی‌گزینی مسکونی درباره‌ی جدایی‌گزینی فضای معین گروه‌های اجتماعی است (Geo : 67, 2005, ery Meen). جدایی‌گزینی سکونتی به دلایل فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی صورت می‌گیرد. به عنوان مثال ویلسون (۱۹۹۳) به مطالعه مکان‌یابی فضایی

نظام مالکیت خصوصی اموال خانگی تلقی می‌شود (ساوج و همکار، ۱۳۸۰: ۱۱۳).

مروری بر تحقیقات پیشین

تاکنون مطالعات بسیاری در زمینه یارتباط میان محل سکونت، انحرافات اجتماعی و نابرابری اجتماعی شده است که امکان بررسی همه آن‌ها در قالب این نوشته وجود ندارد. اما در این جا به عنوان پشتوانه پژوهش حاضر به برخی از این پژوهش‌ها، اشاره می‌شود. پیدرسون^۱ و همکار (۲۰۰۴) در پژوهش خود تحت عنوان «نابرابری و محرومیت نسبی: یک رویکرد جامعه شناختی به اندازه‌گیری نابرابری» به بررسی و ارزیابی نابرابری اجتماعی پرداخته است. فریرا^۲ (۲۰۱۲)، به بررسی میزان فقر، نابرابری و سیاست‌های اجتماعی در برزیل پرداخته است. در پژوهشی دیگر، زنوز (۱۳۸۴) به ارزیابی سیاست‌های دولت در زمینه مبارزه با فقر و نابرابری اجتماعی در ایران می‌پردازد. چلبی (۱۳۸۹)، در مقاله‌ی خود با عنوان «تحلیل نظری منشأ و ارتباط هنجارهای اجتماعی و نابرابری‌ها»، به بررسی ارتباط میان هنجارهای اجتماعی و نابرابری‌های اجتماعی می‌پردازد. شاطریان و همکاران (۱۳۸۹)، در سنجش رابطه‌ی میان محل سکونت و انحرافات اجتماعی، میان مناطق حاشیه نشین و غیر حاشیه‌نشین نشان می‌دهند که عملکرد متقابلی میان نوع محل سکونت، وضعیت کالبدی، سطح سواد، میزان درآمد و پایگاه اقتصادی - اجتماعی در میزان گرایش به انحرافات اجتماعی وجود دارد. ارشاد و همکار (۱۳۸۹)، نشان می‌دهد که رابطه‌ی مهاجرت و نابرابری گسترده و چندبعدی است. به این معنا که حرکات جمعیتی نه فقط باعث تغییر چگونگی پراکندگی جمعیت در درون یک منطقه جغرافیایی می‌شود، بلکه در ساختارهای شغلی، رفاهی، جنسی و آموزشی تغییراتی را ایجاد می‌نماید. که هر کدام از این تغییرات نیز به نوبه‌ی خود شرایط نابرابری را پیچیده‌تر می‌نماید. یوسفی و همکار

سپس ارزیابی کنند، اما از همه مهم‌تر اینکه نابرابری اجتماعی در رابطه با موقعیت‌های متفاوت در ساختار اجتماعی به وجود می‌آید. در بیشتر موارد، به دو دلیل، نابرابری اجتماعی از تفکیک اجتماعی ناشی می‌شود. از سویی به دلیل توانایی انسان در تفسیر پدیده‌ها و رویدادهاست که سرانجام به ارزیابی وی به صورت، «خوب»، «بد» و یا «ترجیحاً» می‌انجامد. از سوی دیگر، ممکن است تفکیک اجتماعی، از دیدگاه نقش‌ها و موقعیت، برخی از افراد را در وضعیتی قرار دهد که دسترسی بیشتری به کالاها و خدمات با ارزش داشته باشند (لهسایی‌زاده، ۱۳۸۰: ۵). رشد شهرک‌ها منعکس‌کننده برآیند عرضه و تقاضا برای نوع خاصی از مسکن و محیط مسکونی است. همچنین زمین در حاشیه شهرها فراوان و ارزان‌تر است و مردم ترجیح می‌دهند در خانه‌های بزرگ دارای فضای سبز و قیمت متعادل در جایی که به آسانی به محل کار خود نیز دسترسی داشته باشند زندگی کنند. به هر حال چنین تبیینی، اگر توضیح واضحی نباشد، سوالات بسیاری را درباره اینکه چرا در گذشته مردم ترجیح می‌دادند در مرکز شهرها زندگی کنند، بدون پاسخ می‌ماند. ساده‌ترین تعریف اعیان‌سازی حرکت و بازگشت طبقات متوسط به مراکز شهرها است. اعیان‌سازی با هماهنگی و همزمانی چهار فرایند تعریف می‌شود:

۱. اسکان مجدد در تمرکز اجتماعی، جایگزینی یک گروه از ساکنان با گروهی دیگر که دارای پایگاه اجتماعی بالاتر هستند.
۲. دگرگونی در محیط فیزیکی ساخته شده (ساختمان‌ها) که نشان‌دهنده بعضی از ابعاد زیباشناختی و ظهور خدمات جدید محلی است.
۳. اجتماع و گرد هم آمدن اشخاص با فرهنگ و سبک زندگی مشترک یا دست کم با ترجیحات و مطلوبیت‌های مشترک مصرفی با طبقه اجتماعی.
۴. مطرح شدن دوباره ارزش‌های اقتصادی ملکی، که فرصتی تجاری برای صنعت ساختمان به شمار می‌رود و اغلب دنباله

1. Pederson

2. Ferreira

متغیرهای این تحقیق دو دسته‌اند: متغیر وابسته و متغیرهای مستقل. متغیر وابسته این تحقیق میزان گرایش به بزهکاری و متغیرهای مستقل، شامل محله‌ی مسکونی، سطح سواد، شغل، درآمد، پایگاه اقتصادی-اجتماعی و وضعیت کالبدی می‌باشد. محله‌ی مسکونی: در سطح اسمی دو حالت اندازه‌گیری شده و گزینه‌ها شامل طرح مسکن مهر و شهرک مطهری می‌باشد.

سطح سواد: در سطح رتبه‌ای چند حالت اندازه‌گیری شده و گزینه‌ها و مقادیر آن‌ها شامل بی‌سواد، ابتدایی، راهنمایی، دبیرستان، دیپلم، فوق دیپلم، لیسانس و بالاتر.

شغل: در سطح اسمی رتبه‌ای چند حالت اندازه‌گیری شده و گزینه‌های آن عبارتند از: کارگر، در بخش دولتی، بازنشسته (از کار افتاده)، مغازه‌دار، خانه‌دار، بیکار و متفرقه.

میزان درآمد (تومان): در سطح رتبه‌ای اندازه‌گیری شده و گزینه‌های آن عبارتند از: کمتر از ۱۰۰ هزار، ۱۰۱ هزار تا ۲۰۰ هزار، ۲۰۱ هزار تا ۴۰۰ هزار، ۴۰۱ هزار تا ۶۰۰ هزار، ۶۰۱ هزار تا ۸۰۰ هزار، ۸۰۱ هزار و بیشتر.

انحرافات اجتماعی: در این تحقیق با استفاده از ۱۴ گویه با طیف گزینه‌ای ۵ لیکرت (خیلی کم تا خیلی زیاد)، این متغیر مورد سنجش قرار گرفته است.

روایی پرسشنامه تحقیق با استفاده از آلفای کرونباخ به دست آمد. نتایج آلفای کرونباخ^۳ نشان می‌دهد که مقدار ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۳ است، در این صورت پرسشنامه دارای روایی است.

محدوده مورد مطالعه

شهر امیدیه در شرق استان خوزستان واقع شده است. این شهر بین ۳۰ درجه و ۲۳ دقیقه تا ۳۱ درجه و ۸ دقیقه عرض شمالی و ۴۹ درجه و ۱۹ دقیقه تا ۵۰ درجه و ۹ دقیقه طول شرقی قرار دارد. از شمال به شهرستان رامهرمز، از شمال شرقی به استان کهگیلویه و بویر احمد، از شرق و جنوب شرق به شهرستان بهبهان، از جنوب به شهرستان هندیجان و از سمت

(۱۳۹۰)، در نتایج به دست آمده از محاسبه‌ی دو نوع نابرابری درآمدی و تحصیلی با استفاده از شاخص ضریب جینی در نواحی چهل‌گانه‌ی شهر مشهد، نشان می‌دهند که میزان نابرابری درآمدی و تحصیلی شهر مشهد به ترتیب ۰.۳۵۵ و ۰.۲۶۷ است.

فرضیه‌های تحقیق

با توجه به مسئله پژوهش و دیدگاه‌های مطرح شده در این تحقیق، فرضیه‌های ذیل مطرح می‌شوند:

فرضیه اول: به نظر می‌رسد میان محلات مسکونی شهرک مطهری و مسکن مهر و انحرافات اجتماعی رابطه‌ی معناداری وجود دارد.

فرضیه دوم: به نظر می‌رسد میان محلات مسکونی شهرک مطهری و مسکن مهر و تحصیلات با انحرافات اجتماعی رابطه‌ی معناداری وجود دارد.

فرضیه سوم: به نظر می‌رسد میان محلات مسکونی شهرک مطهری و مسکن مهر و درآمد با انحرافات اجتماعی رابطه وجود دارد.

روش‌شناسی تحقیق

تحقیق حاضر با توجه به ماهیت با روش کمی (پیمایشی) و با استفاده از ابزار پرسشنامه انجام پذیرفته است. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران و واریانس بدست آمده از پیش آزمون با سطح اطمینان ۹۵ درصد ۳۲۰ نفر محاسبه شد. برای محله شهرک مطهری تعداد ۱۶۰ پرسشنامه و در بخش مسکن مهر نیز ۱۶۰ پرسشنامه تکمیل گردید. تجزیه و تحلیل اطلاعات با استفاده از نرم افزارهای آماری SPSS و Excel و با توجه به سطح اندازه‌گیری متغیرها از آماره‌های توصیفی (جدول توزیع فراوانی) و استنباطی (آزمون آماری تی دو گروه مستقل^۱ و واریانس دو طرفه^۲) استفاده شده است.

^۱ . Dependent Samples Test

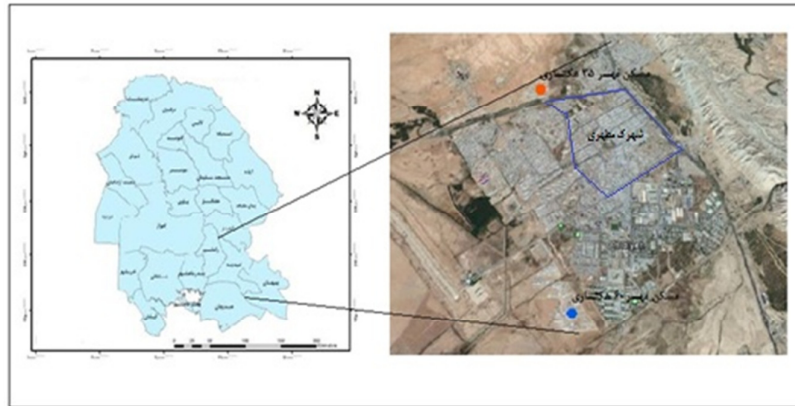
^۲ . Two-way Analysis of Variance

^۳ . Cronbach's alpha

فرهنگی و اجتماعی در سطوحی نزدیک به هم هستند و امکان ایجاد رقابت سالم را از ساکنان (به دلیل عدم تنوع در ساختار اجتماعی) می‌گیرد. (مهرداد و همکاران، ۱۳۹۱: ۴۵). طرح مسکن مهر شهر امیدیه با ۵ کیلومتر فاصله از شهر واقع شده است (وزارت مسکن و شهرسازی، ۱۳۹۳). اکثر متقاضیان طرح مسکن مهر امیدیه، گروه‌های کم درآمد و محروم هستند که، می‌توانند موجب جدایی گروه‌های طبقاتی جامعه از یکدیگر و تشکیل دهنده‌ی یک طبقه‌ی اقتصادی کم درآمد، همچنین ایجاد یک خرده فرهنگ کج رو با توجه به رابطه‌ی فقر با مسائل اجتماعی گردد. شهرک مطهری، طبق سرشماری سال ۱۳۸۵ با ۱۵۶۰۱ نفر جمعیت به عنوان محله‌ی پر درآمد و مرفه در جهت شمال شرقی شهر امیدیه واقع شده است (سازمان برنامه و بودجه، ۱۳۸۵).

غرب به شهرستان ماهشهر محدود می‌گردد. شکاف اجتماعی آشکاری میان محلات مسکونی، شهرک مطهری و طرح مسکن مهر وجود دارد. طرح مسکن مهر به عنوان محله‌ی کم درآمد در سطح شهرستان امیدیه (دو سایت ۳۵ و ۶۰ هکتاری) شامل ۹۴۲ متقاضی می‌شود (اداره کل تعاون استان خوزستان، ۱۳۹۳). مسکن مهر در سطح ملی در زمین‌های دولتی و اغلب در حواشی شهرها، به صورت مجتمع‌های مسکونی تکرارشونده و با فرم‌های مشابه در سطوح مشخص زیربنایی، اقشار کم درآمد را در خود اسکان می‌دهد. این مجتمع‌های بی‌روح و خسته کننده به عنوان منطقه‌ی کم درآمد و محل اسکان اقشار ضعیف، باعث جدایی‌گزینی ساکنان و ایجاد یک منطقه‌ی مسکونی خوابگاهی (با درآمد بسیار کم) در سطح شهر می‌شود که اغلب ساکنان آن از نظر معیشتی -

شکل (۱): موقعیت محلات مسکونی در شهر امیدیه

تهیه و ترسیم: نگارندگان

درصد مشاغل متفرقه و بیکارند. از نظر درآمد (تومان)، ۸٪ کمتر از ۱۰۰ هزار، ۱۳٪ بین ۱۰۱ الی ۲۰۰ هزار، ۱۴/۳٪ ۲۰۱ الی ۴۰۰ هزار، ۳۸٪ ۴۰۱ تا ۶۰۰ هزار، ۱۲/۷٪ ۶۰۱ تا ۸۰۰ هزار، ۱۴٪ بیشتر از ۸۰۱ هزار، دریافت کرده‌اند. در جدول (۱)، توزیع فراوانی و درصد گرایش به انحراف و کجروی در ۱۴ گویه به تفکیک دو محله مورد مطالعه آورده شده است.

یافته‌های پژوهش

با توجه به نتایج به دست آمده، در مورد ویژگی‌های نمونه مورد بررسی ۶۳/۶ درصد از پاسخ‌گویان مرد و ۳۶/۴ درصد را زنان تشکیل می‌دهند. ۴/۲ درصد بی‌سواد، ۸/۶ درصد ابتدایی، ۱۷/۲ درصد راهنمایی، ۳۲/۳ درصد دیپلم، ۱۷ درصد فوق دیپلم، ۲۰/۷ درصد لیسانس و بالاتر هستند. از نظر اشتغال، ۳۲/۳٪ کارگر، ۱۹٪ در بخش دولتی، ۵٪ راننده، ۷٪ مغازه‌دار، ۴ درصد بازنشسته (از کار افتاده)، ۸٪ خانه‌دار، ۲۴/۷

جدول (۱): توزیع فراوانی گرایش به انحراف اجتماعی در محلات شهرک مطهری و مسکن مهر

گویه	مسکن مهر			شهرک مطهری		
	کم	متوسط	زیاد	کم	متوسط	زیاد
سرقت و دزدی	۹/۳	۳۵/۸	۵۲/۳	۰/۰	۸۷/۹	۱۰/۱
مصرف سیگار	۱۸/۳	۲۲/۴	۵۹/۳	۶۷/۰	۲۳/۶	۹/۴
مصرف مشروبات الکلی	۴۶/۷	۳۰/۲	۲۳/۲	۸۹/۶	۶/۴	۴/۰
اعتیاد به مواد مخدر	۲۳/۸	۲۷/۸	۴۸/۴	۷۵/۱	۲۱/۷	۳/۲
خرید و فروش مواد مخدر	۵۵	۱۸/۵	۲۶/۵	۸۹/۹	۱۰/۱	۰/۰
فساد و فحشا	۴۳/۷	۲۷/۸	۲۸/۵	۱۲/۱	۴۰	۴۰/۹
جرم و جنایت	۵۷/۶	۳۰/۵	۱۱/۹	۵۹/۱	۱۶/۱	۲۲/۱
بدکاری و بزهکاری	۵۲/۳	۱۶/۷	۳۱	۳۰	۳۹/۷	۳۰/۳
شکست و ناکامی	۳۶/۷	۱۱	۵۲/۳	۳۰/۳	۴۱/۶	۲۸/۱
مزاحمت در محله	۶۵	۱۲/۷	۲۲/۳	۴۴/۷	۳۳/۴	۲۱/۹
استفاده از ماهواره	۱۵/۳	۵۶	۲۸/۷	۸/۱	۴۲/۲	۴۹/۷
رعایت قوانین جامعه	۳۲/۵	۴۰/۴	۲۷/۲	۲۲/۱	۳۱/۹	۴۶
رعایت حقوق دیگران	۴۱/۳	۵۶/۳	۲/۳	۱۸/۷	۳۹/۸	۴۱/۶
خارج از منزل تا نیمه شب	۳۰/۷	۴۲/۸	۲۶/۵	۱۶/۶	۳۸/۸	۴۴/۷

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

از ترکیب ۱۴ گویه انحرافات و کجروی‌های اجتماعی ابعاد انحرافات اجتماعی حاصل شده است. در جدول (۲)، توزیع درصد پاسخ‌گویان به تفکیک دو محله (مسکن مهر و شهرک مطهری) مشاهده می‌شود.

جدول (۲): توزیع فراوانی گرایش به انحرافات اجتماعی در محلات مسکن مهر و شهرک مطهری

ابعاد	مسکن مهر			شهرک مطهری		
	کم	متوسط	زیاد	کم	متوسط	زیاد
انحرافات اجتماعی	۵۳/۳	۳۶/۹	۹/۸	۶۱/۷	۱۸/۳	۲۰/۰

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

آزمون فرضیات

که میانگین انحرافات اجتماعی در سطح مسکن مهر برابر با ۲/۴۱ و در محله شهرک مطهری برابر با ۲/۱۹ می‌باشد. از این رو، تفاوت میانگین‌ها در بین دو گروه به لحاظ آماری با توجه به $(\text{sig} = ۰/۰۰۲)$ و $(t = -۲/۱۶)$ معنادار است. بنابراین می‌توان گفت که میزان انحرافات اجتماعی در سطح مسکن مهر شهر امیدیه بیشتر از محله‌ی شهرک مطهری است.

فرضیه اول: به نظر می‌رسد میان محلات مسکونی شهرک مطهری و مسکن مهر و انحرافات اجتماعی رابطه‌ی معناداری وجود دارد. برای اطمینان از معناداری تفاوت‌های مشاهده شده در زمینه انحرافات اجتماعی در دو محله از آزمون تفاوت میانگین‌ها استفاده شده است. نتایج آزمون در جدول (۳) نشان می‌دهد

جدول (۳): آزمون برابری میانگین‌های انحرافات اجتماعی و محلات مسکونی

ابعاد	میانگین		مقدار T محاسبه شده	درجه آزادی	معناداری	اثبات فرضیه‌ها
	مسکن مهر	شهرک مطهری				
انحرافات اجتماعی	۲/۴۱	۲/۱۹	-۲/۱۶	۳۱۸	۰/۰۰۱	تأیید فرضیه

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

فرضیه دوم: به نظر می‌رسد میان محلات مسکونی شهرک مطهری و مسکن مهر و تحصیلات با انحرافات اجتماعی رابطه‌ی معناداری وجود دارد.

برای آزمون این فرضیه از تحلیل واریانس دو طرفه استفاده شده است. محلات مسکونی و تحصیلات بر حسب میانگین انحرافات اجتماعی همراه مورد محاسبه قرار گرفت (جدول ۴).

جدول (۴): تحلیل واریانس دو طرفه محلات مسکونی، تحصیلات و انحرافات اجتماعی

محللات مسکونی	میانگین انحرافات اجتماعی	تعداد	تحصیلات	میانگین انحرافات اجتماعی	تعداد
مسکن مهر	۲/۴۱	۱۶۰	بی سواد	۲/۸۳	۱۱
			ابتدایی	۲/۱۵	۴۹
			راهنمایی	۲/۰۱	۳۲
			دبیرستان	۱/۸۷	۳۸
شهرک مطهری	۲/۱۹	۱۶۰	دیپلم	۲/۰۶	۲۷
			فوق دیپلم	۱/۴۳	۵۱
			لیسانس و بالاتر	۱/۰۹	۲۴
منبع تغییرات	درجه آزادی	متوسط انحرافات	مقدار F	معناداری	
اثر محلات مسکونی	۲	۸/۶۵	۶/۶۷	۰/۰۰۷	
اثر سطح تحصیلات	۵	۳/۳۷	۳/۰۹	۰/۰۵۶	
اثر متقابل محلات مسکونی و سطح تحصیلات	۳	۴/۴۷	۳/۴۱	۰/۰۱۴	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

فرضیه سوم: به نظر می‌رسد میان محلات مسکونی شهرک مطهری و مسکن مهر و درآمد با انحرافات اجتماعی رابطه وجود دارد. برای آزمون این فرضیه از تحلیل واریانس دو طرفه استفاده شده است. محلات مسکونی و میزان درآمد بر حسب میانگین انحرافات اجتماعی همراه با F مورد محاسبه قرار گرفت (جدول ۵).

جدول (۵): محلات مسکونی و میزان درآمد بر حسب میانگین انحرافات اجتماعی

محللات مسکونی	میانگین انحرافات اجتماعی	تعداد	درآمد به هزار تومان	میانگین انحرافات اجتماعی	تعداد
مسکن مهر	۲/۴۱	۱۶۰	کمتر از ۱۰۰	۲/۴۳	۲۹
			۱۰۱-۲۰۰	۲/۳۱	۳۲
			۲۰۱-۴۰۰	۲/۶۵	۳۱
شهرک مطهری	۲/۱۹	۱۶۰	۶۰۰-۴۰۱	۱/۹۱	۷۶
			۸۰۰-۶۰۱	۱/۷۵	۴۱
			۸۰۱ و بیشتر	۱/۹۴	۵۱
منبع تغییرات	درجه آزادی	متوسط انحرافات	مقدار F	معناداری	
اثر محلات مسکونی	۱	۳/۴۹	۲/۶۷	۰/۰۰۵	
اثر سطح درآمد	۵	۳/۸۰	۴/۲۱	۰/۰۰۲	
اثر متقابل محلات مسکونی و سطح درآمد	۴	۴/۰۱	۴/۲۵	۰/۰۰۳	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

همان طور که در جدول (۵) مشاهده می‌شود، اثر اصلی متغیر محلات مسکونی ($F=۲/۶۷$ و $Sig=۰/۰۰۵$) بر نمره انحرافات اجتماعی معنی‌دار است. یعنی به لحاظ آماری میانگین انحرافات اجتماعی در بین محلات مسکونی (مسکن مهر و شهرک مطهری) متفاوت است. بخش مسکن مهر با میانگین میزان انحرافات اجتماعی بیشتری را به خود اختصاص داده است.

از طرف دیگر، اثر اصلی متغیر درآمد ($Sig=۰/۰۰۲$) و $F=۴/۲۱$) بر نمره انحرافات اجتماعی معنی‌دار است. یعنی به لحاظ آماری میانگین انحرافات اجتماعی در بین سطوح درآمدی مختلف متفاوت است. به طوری که سطوح درآمدی کمتر از ۱۰۰، ۱۰۱ تا ۲۰۰ و ۲۰۱ تا ۴۰۰ به ترتیب با میانگین ۲/۴۳، ۲/۳۱ و ۲/۶۵ بیشترین میزان انحرافات اجتماعی را به خود اختصاص داده‌اند.

محلات مسکونی و سطح درآمد نیز دارای اثری متقابل‌اند یعنی به لحاظ آماری تعامل بین محلات مسکونی و سطح درآمد و تأثیر همزمان این دو متغیر مستقل بر متغیر انحرافات اجتماعی معنی‌دار است ($Sig=۰/۰۰۳$ و $F=۴/۲۵$). به عبارتی، میانگین نمره انحرافات اجتماعی در نقاط مختلف و سطح درآمدی مختلف متفاوت است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

پیدایش شهرهای بزرگ و گسترش شهرنشینی در ایران، موجب توزیع نابرابر گروه‌های مختلف جمعیتی، افزایش تضاد و نابرابری میان محلات مسکونی می‌شود. محلات مسکونی شهر امیدیه (شهرک مطهری و مسکن مهر) از این پدیده بی‌بهره نبوده‌اند. در این پژوهش، سعی شده تا به سنجش و ارزیابی آثار اجتماعی ناشی از نابرابری‌های اجتماعی در سطح محلات مسکونی شهرک مطهری و مسکن مهر در شهر امیدیه پرداخته شود. بررسی میانگین ابعاد اقتصادی و اجتماعی در دو محله مورد مطالعه نشان می‌دهد که در هر دو زمینه بخش

مسکن مهر از مقدار عددی پایین‌تر نسبت به محله‌ی شهرک مطهری در شهر امیدیه قرار دارد. یکی از یافته‌های این تحقیق تأثیر محلات مسکونی پاسخ‌گویان به انحرافات اجتماعی بود. انحرافات اجتماعی در ظرف مکانی بخصوص اتفاق می‌افتد. در محله‌های مسکونی نامناسب با جمعیت متراکم، فقر، آشفتگی و انواع آلودگی‌های اجتماعی همراه است. در این تحقیق ثابت شد که پاسخ‌گویان در انتخاب محل انجام رفتارهای انحرافی منطقی و سنجیده عمل می‌کنند و مکان‌هایی خاص (مسکن مهر) را بر می‌گزینند. آزمون برابری میانگین‌ها این موضوع را تأیید می‌کند. انحرافات اجتماعی در بخش مسکن مهر با میانگین ۲/۴۱ و در محله‌ی شهرک مطهری ۲/۱۹ است. عامل دیگر، تأثیر متقابل سطح تحصیلات و محل سکونت بر انحرافات اجتماعی بود که بررسی شد. با توجه به این که تحصیلات یکی از ارزش‌های تأیید شده در جامعه محسوب می‌گردد و پیشرفت در آن، موقعیت اجتماعی برای فرد به ارمغان می‌آورد. نتایج آزمون واریانس دو طرفه نیز برای متغیرهای مذکور مؤید رابطه معنادار آن‌ها است ($F=۳/۴۱$ و $Sig=۰/۰۱۴$). دیگر متغیرهایی که در این تحقیق از طریق آزمون واریانس دو طرفه مورد سنجش قرار گرفت، درآمد و انحرافات اجتماعی است که رابطه‌ی معناداری میان آن‌ها ثابت شده است ($Sig=۰/۰۰۵$ و $F=۲/۶۷$). احساس نابرابری اجتماعی حاصل تفاضل ادراک افراد از میزان درآمد و تحصیلات میان محلات مسکونی مختلف است. میانگین متغیر سطح تحصیلات و میزان درآمد نشان دهنده‌ی وضعیت مطلوب‌تر در محله‌ی مسکونی شهرک مطهری در شهر امیدیه نسبت به بخش مسکن مهر می‌باشد.

از جمله راهکارهای پیشنهادی جهت کاهش آثار اجتماعی ناشی از احساس نابرابری اجتماعی در سطح محلات مسکونی شهر امیدیه، موارد ذیل مطرح می‌گردند:

- با توجه به اینکه میزان اشتغال و سطح پایین درآمد، به عنوان مهم‌ترین عامل چالش‌آفرین در تمامی محلات مسکونی

- ۹- ساوج، مایک، وارد، آلن، (۱۳۸۰)، «جامعه‌شناسی شهری»، ترجمه‌ی ابوالقاسم پور رضا، سمت.
- ۱۰- سخاوت، جعفر، (۱۳۸۰)، «جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی»، تهران، انتشارات دانشگاه پیام نور.
- ۱۱- سازمان برنامه و بودجه استان خوزستان، (۱۳۸۵)، مطالعات شهرستان امیدیه.
- ۱۲- شکویی، حسین، (۱۳۷۹)، «جغرافیای اجتماعی شهرها، اکولوژی اجتماعی شهر»، جهاددانشگاهی.
- ۱۳- کیانی، محمدیوسف، (۱۳۶۷)، «شهرهای ایران»، تهران، جهاددانشگاهی.
- ۱۴- کمالی، علی، (۱۳۷۹)، «مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی نابرابری‌های اجتماعی»، انتشارات سمت، تهران.
- ۱۵- گرب، ادوارد، (۱۳۷۳)، «نابرابری اجتماعی: دیدگاه‌های نظریه پردازان کلاسیک و معاصر»، مترجمان محمد سیاهپوش و احمد رضا غروی زاد، تهران، نشر معاصر.
- ۱۶- گیدنز، آنتونی، (۱۳۸۵)، «جامعه‌شناسی»، ترجمه منوچهر صبوری، تهران، نشرنی.
- ۱۷- لهسایی زاده، عبدالعلی، (۱۳۸۰)، «نابرابری‌ها و قشربندی اجتماعی در ایران»، مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، دوره شانزدهم، شماره دوم.
- ۱۸- میرزایی، محمد، (۱۳۸۴)، «نگاهی به آینده شهر»، پژوهش نامه علوم انسانی، شماره ۴۱ و ۴۲.
- ۱۹- موسوی، چاشمی، ملیحه، (۱۳۸۶)، «مطالعه جامعه‌شناختی بزهدکاری»، آزمون تجربی نظریه‌ی فشار عمومی آگنیو.
- ۲۰- مهرداد، امین، قلاوند، مرتضی، سپهری راد، زهرا، علیمردانی، مسعود، (۱۳۹۱)، «آسیب شناسی الگوهای جدید در ایران با تأکید بر طرح مسکن مهر»، شورای مرکزی سازمان نظام مهندسی ساختمان، سال دهم، شماره ۸۹ و ۹۰، صص: ۴۴-۴۸.
- ۲۱- موسوی، یعقوب، (۱۳۸۸)، «تحلیلی جامعه‌شناختی از تناقضات فضایی و اجتماعی توسعه شهری»، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- ۲۲- مهاجرین، رضا، (۱۳۸۶)، «تأثیر حاشیه‌نشینی بر میزان بزهدکاری در کلان شهرها»، فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم، سال دوم، شماره سوم.

- محسوب می‌شود، ضروری است که این عوامل در سرلوحه‌ی برنامه‌های سیاست گذاران و برنامه‌ریزان قرار گیرد.
- توجه جدی و برنامه‌ریزی شده دولت به منظور بالا بردن سطح رضایت‌مندی شهروندان از بخش‌های جدید مسکونی مانند: طرح‌های مسکن مهر.
- افزایش امنیت در سطح محلات، از طریق افزایش سطح سواد و فرهنگ شهروندانی ساکنان و برقراری امنیت از طریق نیروهای انتظامی.
- ایجاد و افزایش زیرساخت‌ها و تجهیزات شهری (پارک، فضای سبز، تلفن، گاز و ...) به منظور افزایش سطح احساس تعلق مکانی در ساکنان.
- افزایش سطح مشارکت شهروندان به منظور بهبود کیفیت زندگی.

منابع

- ۱- ابراهیمی لویه، عادل، (۱۳۸۵)، «بررسی تأثیر نابرابری اجتماعی بر توزیع سرمایه‌ی فرهنگی و نقش سرمایه‌ی فرهنگی در بازتولید طبقه اجتماعی»، پژوهش‌نامه علوم اجتماعی واحد گرمسار، سال اول، شماره اول.
- ۲- اعظم آزاده، منصوره، (۱۳۸۲)، «چگونگی جدایی‌گزینی سکونتی در شهر تهران»، فصلنامه علمی-پژوهشی علوم انسانی، سال دوازدهم و سیزدهم، صص: ۲۵-۵۰.
- ۳- افروغ، عماد، (۱۳۸۷)، «فضا و نابرابری اجتماعی»، تهران، انتشارات دانشگاه تربیت مدرس.
- ۴- تاملین، ملوین، (۱۳۷۳)، «جامعه‌شناسی قشربندی و نابرابری‌های اجتماعی»، ترجمه عبدالحسین نیک گوهر، نشر توتیا.
- ۵- حاجتی، وحیده، مضطرزاده، حامد، (۱۳۸۶)، «مفهوم عدالت و رابطه آن با شهر»، جستارهای شهرسازی، شماره ۲۴ و ۲۵.
- ۶- حاتمی، نادر، (۱۳۸۷)، «حاشیه‌نشینی و معضل بزهدکاری»، ماهنامه اصلاح و تربیت، سال هفتم، شماره ۷۳.
- ۷- چلبی، مسعود، (۱۳۷۵)، «جامعه‌شناسی نظم»، تهران، نی.
- ۸- زاهدی مازندرانی، محمدجواد، (۱۳۸۵)، «توسعه و نابرابری»، تهران، انتشارات مازیار.

- 27- Fernandez , R.D.L.E. , (2008) , Social and Spatial Inquality and Education Policies Madrid : Can Talk about Educational Sdegration ? ECPR – Workshop 2008 , Workshop 4 , Metripolitan Governance and Social Inequality .
- 28- Meen , Geoffrey and other, (2005) , Economic segregation in England .
- 29- Sheykhi , M . 2006 , Urban Management and Unplanned Settlements in Tehran Metropolitan Area , Modiriatshahri quarterly , No . 7 ,pp : 47 – 61 .
- 30- Sabatini , Francisco , (2003) , The Social Spatial Segregation in the Cities of latin America , Inter-American Development Bank , Sustainable Development .

- ۲۳- مسعودی فر، رضا، (۱۳۸۵)، تأثیر حاشیه‌نشینی در وقوع جرم
بازیابی از سایت تخصصی حقوق:
Hoquouq.com/article-print-263.html .
- ۲۴- وزارت مسکن و شهرسازی استان خوزستان، (۱۳۹۳)،
کارشناسان مسکن.
- ۲۵- وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی استان خوزستان، (۱۳۹۳)،
تعاونی‌های مسکن مهر.
- ۲۶- یوسفی، علی، ورشوئی، سمیه، (۱۳۹۰)، «نابرابری اجتماعی در
فضای شهری مشهد: برآوردی از نابرابری‌های درآمدی و تحصیلی
در نواحی شهر»، مجله مطالعات اجتماعی ایران، دوره‌ی چهارم،
شماره ۴.

